

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE DAİR ANEKİODLAR

“Pek yakın bir gelecekte, kadının her anlamıyla erkekle eş olacağı bir dünya doğacaktır.”

M.Kemal Atatürk

Kısaca Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Bir kişiyi anatomik bakımdan kadın veya erkek olarak tanımlayan cinsiyete biyolojik cinsiyet demektediriz. Toplumsal cinsiyet ise kadın ve erkeklere yüklenen sorumlulukları/rolleri ve atfedilen özellikleri ifade eder. Toplumsal cinsiyet kavramıyla beraber cinsiyetler arası eşitlik, adalet gibi kavramların tartışılması başlamıştır. Dünyada cinsiyetler üzerindeki eşitlik ve adalet kavramları ilk olarak kadın hareketleri ile gündeme gelmiş olup günümüzde üçüncü cinsiyet ve cinsel yönelimleri de kapsamaktadır.

Her ne kadar “interseks” başlığı altında üçüncü biyolojik cinsiyetin varlığı konuşulmaya başlanmış olsa da henüz ülkemizde üçüncü cinsiyetin kabulü resmi olarak gerçekleşmemiştir. İnterseks bireylerin tipik kadın ve erkek tanımına uymayan anatomik cinsiyet özelliklerinin (kromozomlar, genital veya üreme organları) bir karışımına sahip olmasıdır. İnterseksin birçok şekli vardır, bir tek kategori değildir. İnterseks bir birey kendini kadın, erkek, cinsiyetlerarası, cinsiyetsiz veya başka kimliklerden birisiyle ifade edebilir.

Patriyarka

Cinsiyetler üzerindeki eşitsizlikler/adaletsizlikler çok eskilere dayanmaktadır. Tarihin belirli bir döneminde, yaşam tarzları değiştikçe ve insanlar yeni koşullara adapte oldukça değişen demografik, ekolojik, kültürel ve tarihsel faktörler patriyarka kavramının doğmasına neden olmuştur. Erkek egemenliği sistemi olarak adlandırılan **patriyarka**, kadınların ezilmesini ve kadınların emek gücü ile cinsellikleri üzerinde denetim sağlayan bir sistem/iletişim bütününün oluşması haline gelmiştir. Geçmişten bugüne ise patriyarka hiçbir zaman kaybolmamış sadece biçim değiştirmiştir. Örneğin, feodal toplumlarda kadının korunma sistemi vardı. Bir kadına yapılan saldırı o aileye yapılmış bir saldırı olarak görülürdü ve kadına insan olduğu için değil, ailenin itibarını korumak için koruma sağlanırdı. Günümüzde ise modern patriyarka diye adlandırdığımız süreçte kralın otoritesinin yerini erkeğin/babanın/kocanın otoritesi almıştır. Örneğin kadın hane içinde çocuk yetiştiren, yaşlı/hasta bakımı yapan, ev işleri ile uğrayan ve piyasaya katılmadıkları için üretici kabul edilmeyen kişilerdir yani aslında hane içinde yeniden üretici faaliyetlere harcadıkları emeğin bir karşılığı yoktur. Ancak erkeklerin hane içinde görevlerinin olmaması veya kısıtlı olması, ücretli üretim alanında çalışarak evin geçimini sağlaması ve kadınların bu yeniden üretici (çocuk/yaşlı/hasta bakımı) özellikleri ile iş gücü piyasasında düşük ücretle ve düşük nitelikte işlerde çalışması erkeklerin kadınlar üzerindeki hakimiyetlerini arttırmıştır. Bu hakimiyet ise fiziksel, ruhsal, cinsel, iktisadi ve simgesel şiddet biçimleri ile kendini göstermektedir. Örneğin aile içi ilişkilerde erkeğin eşine sürekli kötü niyetli davranışlarda bulunması,

onunla alay etmesi, onu küçük düşürmesi ve onun toplumsal itibarını zedelemesi psikolojik bir şiddetken, eşinin istediği gibi davranmaması sonucu onu döven erkeğin şiddeti ise fizikseldir.

Toplumsal Alandan Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Açıklamalar ve Örnekler / İşgücü Piyasasında Kadının Yeri

Bir toplumun ekonomik olarak büyümesini/kalkınmasını sağlayan faktörlerin en başında kaynakların etkin kullanımı gelir. Bu kaynakların en önemlisi de işgücüdür. Ancak ülkemizde olduğu gibi tüm dünyada işgücünün etkin kullanımı cinsiyetler arası dengesizlik belirler. Kadınların işgücüne katılımı erkeklere göre daha düşüktür. Birçok toplumsal alanın (medya, tıp, eğitim, sanat, üretim, din, ekonomi, siyaset vb.) cinsiyet farkları ile işaretlenmiş olduğunu görürüz. Bunun en belirgin hali de cam tavan ve cam duvarlardır. Çalışma yaşamında kadınların organizasyonların üst yönetim seviyelerine ilerlemelerini önleyen yazısız kurallar/yapılar **şeffaf (cam) tavan**, sektörlerde ve iş kollarında görülen cinsiyete dayalı ayrışma ise **cam duvar** olarak adlandırılır. Örneğin hizmet sektöründe kadın yoğun, otomotiv sektöründe ise erkek yoğun çalışma olması cam duvar yani yatay ayrışmadır.

TÜİK 2017 ve 2018 yılları Kasım dönemleri iş gücü oranlarında kadın erkek;

	Toplam		Erkek		Kadın	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
(Bin)						
15 ve daha yukarı yaşta kişiler						
Nüfus	60 223	60 896	29 824	30 101	30 399	30 795
İşgücü	31 790	32 295	21 503	21 793	10 287	10 502
İstihdam	28 515	28 314	19 612	19 354	8 904	8 960
Tarım	5 297	5 023	2 915	2 845	2 382	2 178
Tarım dışı	23 218	23 290	16 697	16 509	6 522	6 782
İşsiz	3 275	3 981	1 892	2 439	1 383	1 542
İşgücüne dahil olmayanlar	28 433	28 601	8 321	8 308	20 112	20 293
(%)						
İşgücüne katılma oranı	52,8	53,0	72,1	72,4	33,8	34,1
İstihdam oranı	47,3	46,5	65,8	64,3	29,3	29,1
İşsizlik oranı	10,3	12,3	8,8	11,2	13,4	14,7
Tarım dışı işsizlik oranı	12,2	14,3	10,0	12,5	17,4	18,4
15-64 yaş grubu						
İşgücüne katılma oranı	58,0	58,4	78,0	78,5	37,9	38,3
İstihdam oranı	51,9	51,1	71,0	69,5	32,7	32,6
İşsizlik oranı	10,5	12,6	9,0	11,4	13,7	15,0
Tarım dışı işsizlik oranı	12,2	14,4	10,0	12,6	17,5	18,5
Genç nüfus (15-24 yaş)						
İşsizlik oranı	19,3	23,6	16,2	21,3	25,0	27,7
Ne eğitimde ne istihdamda olanların oranı ⁽¹⁾	22,9	24,3	13,5	16,1	32,6	32,8

Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

(1) Çalışmayan ve eğitimde (örgün ve yaygın) olmayan gençlerin, toplam genç nüfus içindeki oranıdır.

Sektörlerde gözlemlenen cam tavan, cam duvar yani cinsiyet ayrımcılığına dair bazı örnekler;

Medya sektöründe, haber üretim süreçlerinde kadın gazetecilerin istihdamı ve iş yapma pratikleri erkek yöneticiler tarafından kontrol ediliyor. Örneğin spiker kadınların güzel, zayıf ve narin olmasına dikkat edilirken, tanımlarına uymayan kadınlar ise vasıfsız işlerde konumlandırılıyor. Kadın gazetecilere magazin, gezi, sanat gibi haberlerin yazımı verilirken siyaset, savaş, ekonomi gibi alanlara girilmesine izin verilmiyor. **Sinemada** da durum farklı değildir. Sinemanın icadından bu yana kadınlar hem film yönettiler hem de filmlerde yer aldılar. Ancak tahmin edilebileceği gibi kadınlar yönetmekten ziyade daha çok yönetildiler, oyunculuk yaptılar. 1960'ların kadın hareketi sinema literatürünü de etkilemiştir ve kadın bakışı sinemaya da yönelerek feminist film kuramlarını geliştirmiştir. **Tıp eğitiminde** kadın sayısı geçmişe oranla oldukça artmış olmasına rağmen tıpta uzmanlık oranlarında hala dengesizlikler mevcuttur. Örneğin, çocuk hastalıkları, kadın hastalıkları ve doğum, iç hastalıkları ve radyoloji dalları sayısal olarak kadın uzman hekimlerin çok olduğu alanlar olmasına karşın bu alanlarda erkek uzman hekim sayısı kadınlardan daha fazladır. Bunun nedeni ise uzmanlık alanlarında cam tavan uygulamasının olmasıdır. Cam tavan uygulaması nedeniyle kadınlar akademide kalmayı uzmanlığa tercih ediyorlar. **Hukuka** bakarsak, ülkemizde hakim ve savcılık mesleğindeki erkek sayısı kadın sayısından daha fazladır. Bu bile başlı başına bir eşitsizlik göstergesidir. Her ne kadar hukuk alanlarında toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlarda gelişmeler gözlemlense de özellikle aile ve ceza hukukunda henüz istenilen seviyeye ulaşılmış değildir. Örneğin tecavüz ile ilgili en büyük problem "rıza" kavramıdır. Eğer cinsel ilişki rızaya dayalı değilse burada bir tecavüz vardır. Ancak asıl sorun bu rızayı nasıl anlayacağımızdır. İşte burada da görüyoruz ki rıza kavramının anlamı yine erkek gözünden belirlenmektedir. Son olarak **siyasete** bakarsak, kadınların siyasetten ayrı tutulmasını besleyen görüşler arasında ilk sırayı kamusal alan ve özel alan ayrımını temel alan yaklaşımlar yer alıyor. (Kamusal alan, kanun koyucuların yer aldığı, politik ilkelerin tartışıldığı alan. Özel alan, aile yani hane içi alandır) Ataerkil toplumlarda kadının özel alandan çıkıp toplumsal ve politik gündemde yer alması istenmiyor. Çünkü kadının kamusal alanda yer alması demek güçlenmesi ve söz sahibi olması demektir. Kadın ne kadar kamusal alana/siyasete girerse kendi koşullarında değişiklik yaratabilecek siyasi eylemlere de girmiş olacaktır. Kadın bu siyasi eylemlere girerek hemcinsine yönelik şiddet ve ayrımcılığa dair alanlarda söz sahibi olup iyileştirmeler yapacak ve ataerkil düşüncenin yıkılmasını sağlanacaktır. Eğer kamusal alan ve özel alan ayrımı derinleşir ve kadın doğası gereği kamusal alana alınmaz ise aile içinde yaşanan eşitsizlikler siyasi bir tartışma konusu da olamaz. Siyasi tartışma alanına girmeyen şiddet ve eşitsizlik ise dolaylı olarak cezalandırma sistemine de girmez. Bu ayrım ile ayrıca kadının ev içi karşılıksız emeği de gündem konusu olmaz ve aile içi eşitsizlikler doğar.

Önemli Sözleşmeler-Platformlar

- CEDAW (Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) -1979 yılında BM genel kurulu tarafından kabul edilmiştir. Türkiye 1985 yılında imzalamıştır.
- İstanbul Sözleşmesi (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi) -2011 yılında imzalanmıştır.

- Kadının Güçlenmesi Prensipleri (Women's Empowerment Principles-WEPs)-2010 yılında BM Küresel İlkeler Sözleşmesi (UN Global Compact) ve BM Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi (UN Women) ortaklığında oluşturulmuş bir platformdur. 7 prensipten oluşmuştur. (<http://www.globalcompactturkiye.org/>)

KAYNAKÇA

- Türkiye'de Kadınların İşgücü Piyasasındaki Yerlerine Makroekonomik ve Sosyokültürel Çevreden Bir Bakış, Prof. Dr. Gülay Toksöz
- Türkiye'de Kadın Hareketinin Politığı: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgürlükler, Serpil Sancar
- <http://tuik.gov.tr/Start.do>